

Knidos Afroditisi: Seks sembolü mü yoksa modern kadının ön örneği mi?

Prof. Dr. Christine Özgan*

Symposium'u düzenleyenlere, bu hoş ortak ortam için öncelikle teşekkür etmek isterim. Konser de hakikaten etkileyiciydi.

Symposium'a davet edildiğimde "hayır" demem mümkün olmadı. Çünkü ben de aslında Datçalı, hatta Knidosluyum. 1988'de Knidos kazıları, Prof. Dr. Ramazan Özgan başkanlığında yeniden harekete geçtiğinde ben de buradaydım. Genellikle Yazıköy taraflarındayım tabii. O günden bu yana hâlâ Knidos'ta çalışıyorum. Dolayısıyla bu toplantıya memnuniyetle gelmek istedim.

Konumuz, orijinali kayıp olan ve *Knidia* adıyla da bilinen çıplak Knidos Afroditisi heykeli. Ben size ayrıca, Knidos Afroditisi'nin, antik dönemin kadını ile bağlantısını sunmaya çalışacağım. Konuşma başlığım size çarpıcı gelebilir. Knidos Afroditisi'ni önce bir tanınmanın anlamlı olduğunu düşündüm. Bu kayıp heykelin orijinali ve kopyası arasındaki tartışmalara kısaca değineceğim. Yanı sıra sanatçısı Praksiteles'in eserlerine bakmak da önemli. Bu iki konudan sonra ancak Afroditisi tanımlayabileceğiz. Dönemin çıplaklık algısına da değinmem gerektiğini düşünüyorum. Burada döneme ait sanatsal örneklerle, çıplaklığın nasıl değerlendirildiğini göreceğiz. Ardından Praksiteles'in nasıl bir mesaj vermeye çalıştığına, dolayısıyla Knidos Afroditisi'nin önemine ve bütün bunların antik dönemin kadınlarıyla bağlantısına bakalacağız. Konuşmamı *Knidia*'nın günümüze kadar olan etkileriyle tamamlayacağım.

---

* Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi

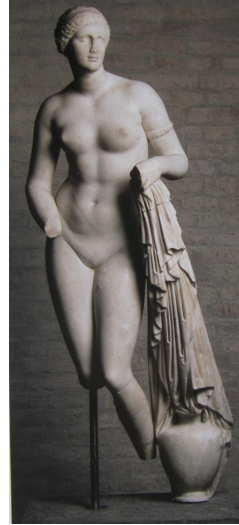
Knidos Afroditisi: Kopyaların değerlendirilmesi

Önce bir şey hatırlatmak lazım: Praksiteles'in heykelinin orijinali mevcut değildir. Roma dönemi kopyalarıyla yetinmemiz gerekiyor. Bunlarından birisine, bugün Roma'da Vatikan'da bulunan Colonna Afroditisi'ne bakalım. Bugüne kadar yapılan araştırma ve değerlendirmeler sonucunda, Praksiteles'in sanatını en iyi yansıttığına karar verilen heykeldir.

Almanya'nın Münih kentindeki Glyptothek'te bulunan Braschi Afroditisi heykeliyle Colonna arasındaki farklar hemen dikkat çekiyor. Mesela *hydria* (su testisi) Roma'dakinden daha küçük. Her ikisinde de Afrodit, elinde tuttuğu kıyafeti veya havlusunu ya bu *hydria*'nın üzerine koyuyor ya da üzerinden alıyor. Bu, uzmanların tartıştığı bir konu olmuş. Acaba Afrodit banyoya hazırlanıyor mu yoksa banyodan çıkıyor mu? Genel görüş, ki ben de öyle düşünüyorum, banyoya girdiğidir.

GörSEL 1 Colonna Afroditisi, Museo Pio-Clementino, Vatikan

GörSEL 2 Braschi Afroditisi, Glyptothek, Münih

Peki, Praksiteles'in izini aramak dışında orijinaline en yakın kopyanın Colonna olduğunu nasıl anlıyoruz? Sikkeler de bize

yol gösteriyor. Roma dönemine ait olan Knidos sikkeleri arasında bulunan Afrodit figürünün, heykelin orijinalini yansıttığı varsayılabilir. *Hydria*'nın, yani su testisinin boyutları, görsellerde yer alan Münih ve başka kopyalara uyum göstermektedir. Büyük bir *hydria* ile Colonna Afrodit'i'nin yontucusu ise orijinal heykeli biraz değiştirmiş olmalı, ancak stil klasik orijinale uygundur.

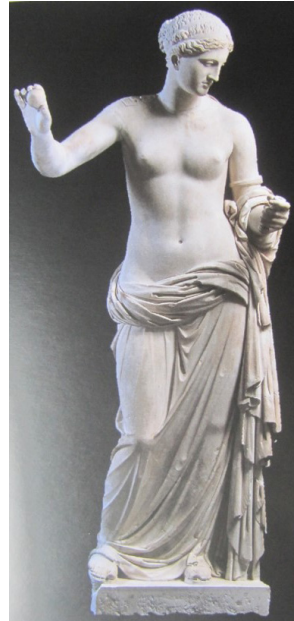
Görsel 3 Knidos Afrodit sikkesi

Praksiteles kimdir?

Knidos Afrodit'i'nin yaratıcısı Praksiteles'e gelelim. Eski Yunan uygarlığında heykeltıraşlığın çok önemli bir yeri var. MÖ 4. yüzyıla kadar heykellerin konusu olan tanrılar ve mitolojik figürler, otoriter karakterde ve insana karşı mesafeli bir şekilde betimlenmiştir. Praksiteles ile yeni bir anlayış başlamıştır: Artık tanrılar, olumlu ve olumsuz bütün yönleriyle insana yakın betimlenmektedir.

MÖ 4. yüzyılda yaşayan ve Atinalı ünlü bir sanatçı ailenin mensubu olan Praksiteles'in babası da heykeltıraş. Birlikte de çalışmış olmalıdır. Ayrıca Praksiteles'in yaşadığı dönem, felsefenin ve özellikle bilim ve teknolojinin zirvede olduğu bir dönemdir, her alanda önemli değişiklikler gerçekleşmektedir.

Knidia'yı yontmadan önce sanatçı; *Arlés Afrodit'i*, *Apollon Sauroktonos* ve *Yaslanan Satyr* gibi heykeller yapmıştır. Elbette bu eserlerin de Praksiteles'i nasıl yansıttıkları sorusu

Görsel 4 Arlés Afrodit'i, Musée de Louvre, Paris

Görsel 5 Apollon
Sauroktonos, Musée de
Louvre, Paris

oldukça önemlidir. Ancak, konumuz Afrodit olduğu için bu sorunun cevaplarını başka bir konuşmada ele almak gerekir.

Praksiteles'in, küçük göğüsler ve dar bir kalçayla Arles Afroditini, daha erkeksi yaptığının altını çizelim. Bu durum, Arles'in bir model aracılığıyla realistik bir şekilde değil, daha çok genç kız gibi ortaya konmaya çalışıldığını söylüyor bize.

Genç bir tanrı olarak betimlenmiş Apollon. Bir ağaca yaslanmış. Ağaçta bir kertenkele var. Apollon, bir eliyle kertenkeleye bağladığı ipi tutuyor, diğer elinde de bir ok var. Sauroktonos, "kertenkele öldüren" anlamındadır. Tam bir yaramaz çocuk gibi yaratmış Praksiteles onu. Apollon mitolojide hiçbir şekilde iyi bir tanrı değildir.

Ancak bu heykelde tanrının olumsuz bir yönünü vurgulamıştır. Praksiteles yeni bir Apollon imgesi mi yaratmaya çalışıyordu? Tanrıları ve mitolojik figürleri tüm olumsuz özellikleriyle insana benzetmiştir.

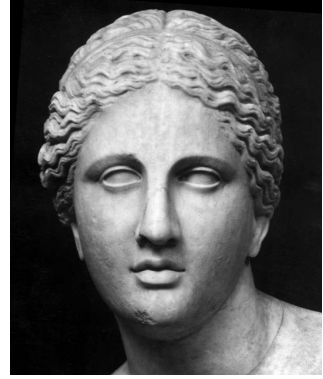
Knidos Afroditisi!

Praksiteles sonunda Knidos Afroditini yonmuştur. Az önce Colonna heykelinin, orijinaline en yakın olduğu söylenen eser olduğunu vurgulamıştık.

Heykel tamamen çıplak, ayakta duruyor. Vücut ağırlığı sağ bacağı verilmiş. Sol bacak, hafif içe doğru bükülmüş, dizler yana çekilmiş. Sağ kol ve eliyle cinsel bölgesini kapatmış. Yani hem bacaklarla hem de sağ elle cinsel bölge hafifçe kapatılmış. Göğüsler açıkta. Başını hafifçe kendi soluna doğru çevirmiş. Sol ayağının dibine bir *hydria* konulmuş. *Knidia*, sol eliyle bir kıyafet tutuyor. Araştırmacıları, bu kıyafetin banyoya girer gibi *hydria*-

nın üzerine mi konulduğu yoksa banyodan çıkarken *hydrianın* üzerinden mi alındığı sorusu da meşgul etmiş.

Heykelin, çok rahat bir duruş yansıttığını görüyoruz. Bir mahcubiyet duygusu olmakla birlikte “Beni biri seyrediyor mu, biri mi gelecek” gibi bir utanma veya sıklıma duygusu, bir kaygı, bir telaş yok. Başındaki detayda gözlerin hafif kapalı olduğunu ve uzağa baktığını görüyoruz. Ağız hafif açık.

Görsel 6 Colonna Afroditi heykelinin başı, Museo Pio-Clementino, Vatikan

Henüz tam yerini bilmesek de orijinal heykelin Knidos'ta bir tapınağa (şapel ya da çardak mı demeli bilmiyoruz) yerleştirilmiş olduğu düşünülüyor. Yazılı kaynaklardan bunun çevresinde bir bahçe olduğunu öğreniyoruz. Yine bu kaynaklara göre bir ön ve bir arka girişi ya da kapısı olduğunu tahmin ediyoruz. Dolaşısıyla tanrıçanın önden ve arkadan seyredilebildiği söyleniyor. *Knidia*'nın arkadan görsellerine özellikle odaklandığımızda çok özenli bir ustalıkla karşılaşılıyor.

Kuşkusuz, dönemin heykellerine baktığımızda Praksiteles'in *Knidia*'sının büyük bir hayranlık uyandırdığını çok rahatlıkla anlıyoruz. Heykeltıraşının verdiği mesajları iyi anlamak için antik çağda çıplaklık figürlerin sembolik anlamına bir göz atmak gerekmektedir.

Çıplaklık: Erkekler-Kadınlar

Konuya erkeklerde çıplaklık ile başlayalım. Burada Arkaik bir mezar heykeli ve Klasik bir mezar steli görüyorsunuz. Her ikisinde savaşta ölen gençler betimlenmiş. Erkekler çıplaktır. Bu durum semboliktir çünkü bu askerler elbette ki çıplak olarak savaşa katılmamıştır. Hatta mezar stelindeki erkek silahlarını tutmaktadır. Çıplaklık, gerçekçi bir betim değildir, burada belli bir mesaj vermektedir. Dönemin anlayışına ve antik kaynaklara göre genç erkekler, güzel vücutlular. Hellenler *kalos* diye ifade ederler.

Kalos olmak, erkeklerde atletik bir vücuda sahip olmak, dolayısıyla hızlı koşabilmek, güçlü ve cesur olmak anlamına geliyor. Bir erkeği tanımlamak için başka ne istenebilir ki! Hem ölümsüzler hem de ölümlüler, bu özellikleri yansıtabilsinler diye için çıplak betimlenmişler. Bunlar, heykelin vücut hatları sayesinde göz önüne serilmektedir.

Görsel 7 Kroisos heykeli, National Archeological Museum, Atina

Görsel 8 Ilissos mezar steli, National Archeological Museum, Atina

MÖ 4. yüzyıla geldiğimizde bazı değişiklikler görüyoruz. Zaman ilerlemiş, düşünceler değişmiş. Atina Ilissos bölgesindeki bugün mezarlık olarak adlandırdığımız nekropolde bulunan, mükemmel bir biçimde korunmuş ünlü bir mezar steli. Sol erkek figürü diğerine göre yaşça daha küçük. Yanında üzülen yaşlı babası var. Ölen kişinin elindeki Herakles lobutundan, insanların kendilerini tanrı gibi göstermeye başladıkları anlaşılıyor. Bu da demek ki, erkeklerde çıplaklık başka bir boyuta ulaşmış; çıplaklık onları yüceltmış.

Kadınlara gelince; onlar bu erkek figürlerle aynı dönemde tamamen elbiselerle örtülü durumdadır. Saklı ve kapalı tutulmuşlar. Tanrıçalar için de, kadın figürleri için de durum aynı. Bu düşüncenin, günümüzde malum bazı ülkelerde devam ettiğini görebiliyoruz.

Antik çağda zaman içinde bir gelişme olmuştur. Bu gelişmeyi sanatçılar ve felsefecilere borçluyuz. MÖ 5. yüzyıla ait mitolojik figürler ve tanrıçalara bir göz atalım. Örneğin MÖ 5. yüzyıl sonlarına ait Venüs Genetrix heykelinde, vücut hatlarını gösteren çok ince bir elbise var.

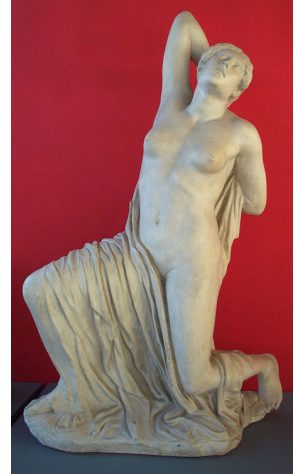
Yine aynı döneme ait Niobe'ler grubundan bir heykel görüyoruz. Niobe, mitolojik bir öykünün kahramanıdır. On dört çocuğu vardır. Apollon ve Artemis'in annesi Leto'ya, kendi çocuklarıyla hava atmaya kalkışır. Leto'nun çocukları olan Apollon ve Artemis, bunun üzerine Niobe'nin tüm çocuklarını acımasızca öldürürler.

Bu heykelde Niobe'nin ölen kızlarından birini görüyoruz. Elbisesi düşmüş, yarı çıplak kalmış. Sanatçı, çıplaklığı burada savunmasızlığı göstermek için seçmiş. Yani o dönemde (geç MÖ 5. yüzyıl) sanatçılar, kadın vücudunu keşfetmiş, mitolojik kadın figürlerini yarı çıplak betimlemeye başlamışlar.

MÖ 5. yüzyılda çalışan Phidias gibi tanınmış sanatçılar Afrodit'e de bu değişikliği yansıtmışlar. Daha

Görsel 9 Venus Genetrix ,
Louvre, Paris

Görsel 10 Niobe'nin
Kızlarından biri, National
Museum, Roma

önceki dönemlerde tamamen giyinik betimlenen Afrodit'in bu eserde elbisesi kaymış, bedenine yapışmış, olgun vücut hatları uygun bir şekilde ortaya çıkmış. Aşk tanrıçası, hareketli bir gece- den sonra burada normal bir kadın gibi başka bir tanrıçanın ku- cağında dinleniyor olarak gösterilmiştir. Bu heykel, MÖ 430'lar- da Parthenon için yapılmış orijinal bir eserdir.

Görsel 11 Phidias'ın Afrodit'i, Parthenon doğu alınlığı, British Museum. Londra

Praksiteles'in vermek istediği mesajları

Praksiteles, yukarıda anlattığımız bu yeni kadın imajının doğ- rultusunda aşk tanrıçası Afrodit'i tamamen çıplak betimleyen ilk heykeltıraştır.

Burada önemli bir parantez açmak istiyorum. Praksiteles'in iki tane Afrodit heykeli yaptığı, bunlardan birinin giyinik, biri- nin çıplak olduğu, Kos adası yöneticilerinin giyinik olanı ter- cih etmesi üzerine çıplak olanın Knidos'a geldiği hikâyesi çok yaygındır. Ancak gerçeğin bu şekilde olması hiç anlamlı değil. Çünkü o dönemde heykel, sipariş üzerine yapılmaktaydı. Bir heykel yontmak çok zor; uzun süren, tecrübe gerektiren bir sü- reçtir. Bu iş, heykeltıraşın kendince bir heykel yapıp sağa sola satmasıyla değil; siparişin üretimi ve teslimiyle yürüyordu. Kı- saca bu Kos-Knidos hikâyesinin gerçeği, başka türlü olmalıdır. Bu tür hikâyeler, kısmen gerçeğe dayanır elbette. Kos, giyinik bir Afrodit sipariş etmiş olmalı. Buna karşılık, Knidos'un neden çıp- lak bir Afrodit heykeli tercih ettiğini kentin konumuna bakarak anlamakta fayda vardır.

Knidos, Kıbrıs ve Suriye bölgesiyle hep bağlantılı halindeydi. Bunu arkaik dönemden bu yana bulgularımızla tespit edebiliyoruz. Mesela, Emecik'te bir Apollon kutusal alanından çok sayıda Kıbrıs etkisini gösteren küçük *kuros*, yani genç erkek heykeli açığa çıkarıldı. Bu heykeller Knidos ve Datça veya Knidos Yarımadası'nın Kıbrıs ile olan bağlantısını bize kanıtlıyor. Burada Kıbrıs, coğrafi olarak Suriye ve Fenike bölgesini, hatta Mısır'ı kapsamaktadır.

Size iki tane örnek göstermek isterim. Özellikle bu Kıbrıslı figürinde *Knidia*'ya benzeyen bir duruş görüyoruz. Sağ eliyle cinsel bölgesini kapatmaya, daha doğrusu göstermeye çalışırken bir eliyle de göğsünü tutuyor.

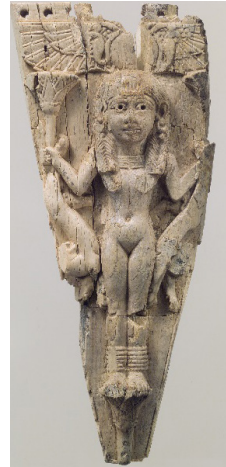
Suriye'den bir örnek de tamamen çıplak bir kadın heykeli. Figürinler, Doğu kültürlerinde aşk ve bereket tanrıçası İştart veya Astarte'yi temsil etmektedir. Onların kültüründe cinselliği ve üremeyi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla göğüsler ve cinsel bölgeler özellikle gösteriliyor. Prehistorya çağının kadın heykelleri de aynı kategoriye girer. Kıbrıs'ta da böyle bir düşünce, algı mevcuttu. Knidos halkı, yukarıda belirttiğimiz gibi bu Doğu bölgelerinin etkisinde kaldığı için çıplak bir Afrodit heykelini sipariş etmiş olabilir.

Praksiteles'in yaratıcı ve dahi gücünü tam anlamak için sonraki dönemlerin Afrodit heykellerini bir göz atalım.

Colonna Afroditi'ni ele alırken üzerinde durduğumuz duygu ve düşünceleri hatırlayalım: *Knidia*, çevresinden utanmayan, korkmayan, çekinmeyen, tamamen çıplak, gündelik bir işini yapar halde bulunan,

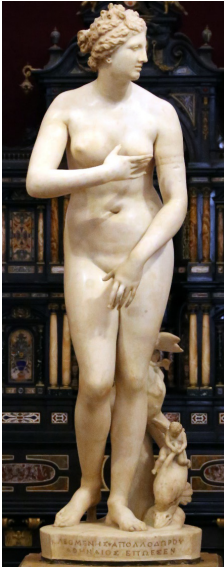
Görsel 12
Kıbrıs figürünü,
Nationalmuseet,
Kopenhagen

Görsel 13 İştart
veya Astarte,
fildişi kabartması,
The Metropolitan
Museum, New York

Görsel 14 Melos
Afroditi, Musée de
Louvre, Paris

Görsel 15 Medici
Afroditi, Uffizi
Galerisi, Floransa

çok rahat bir kadın imgesi. Ancak daha sonraki sanatçılar Afrodit'in bu yeni imajını belirli bir şekilde değiştirdiklerini görüyoruz. Mesela Melos Afrodit'i'ne bakalım.

Orijinaldir. MÖ 2. yüzyıla tarihlendiriliyor. Olgun bir vücuda sahip, göğüsler dolgun, kalça da irice. Hellenistik döneme uygun. Yarı çıplak, *Knidia*'dan çok uzak. Görselde Louvre Müzesi'ndeki izdihamı görüyorsunuz; belli ki çok hayranı var.

Başka bir örneğe daha bakalım. Medici Afrodit'i. Uzmanlar Hellenistik dönemde yapıldığını düşünüyorlar. Burada Afrodit, üstünü başını kapatmaya çalışıyor; telaş içinde, kendini göstermek istemiyor. O rahatlığını kaybetmiş. Daha çok bir seks sembolü gibi ortaya konmuş. Ancak antik çağda seksin utanılacak bir şey olduğunu, negatif algılanması gerektiğini söylemiyorum.

Ünlü İtalyan ressamı Sandro Botticelli'nin çok bilinen bir tablosu var: "La nascita di Venus". Afrodit'i midye kabuğundan çıkıyor gösterir. Rönesans dönemindeki tabloda, 15. yüzyılda, Afrodit cinsel bölgelerini kapatmayı ihmal etmemiş. Botticelli burada masum ve savunmasız bir karakter yaratmış, Praksiteles'in özgüvenli *Knidia*'sından uzak.

Burada bir şey eklemem gerekiyor. Antik kaynaklarda *Knidia*'nın ne kadar yankı yaptığı anlatılır. Ancak tüm kaynakların hepsi Praksiteles'in yaşadığı dönemden sonraki tarihlerde kaleme alınmıştır. Özellikle Roma döneminde, sadece *Knidia*'yı görmek için turistler geliyor Knidos'a. Daha önce bahsettiğim gibi heykel, bahçe içinde bir şapel gibi bir yapıda dikilmiştir.

Bir bekçi, gelen turistlere, hem önde hem arkada bulunan kapıyı açıyor. Gelenler, diledikleri kapıdan girip heykeli seyrediyorlar. Gece içeride kalan erkekler olduğunu ve Afrodit ile bir “aşk ilişkisi” yaşadıklarına dair hikâyelerin de varlığından haberdarız.

Demek ki Praksiteles’ten sonra, Afrodit’e bakış açısı tamamen değişiyor. Onun vermeye çalıştığı anlam kayboluyor. Peki, tüm bunlar Knidosluların özellikle de Knidoslu kadın üzerinde nasıl bir etki yarattı?

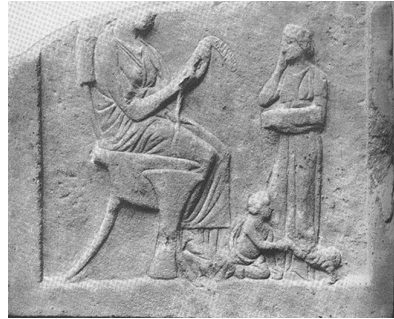
Bu bağlamda, Knidosluların, özellikle de kadınların nasıl yaşadıklarına bakalım.

Öncelikle şunu söylemek lâzım: Knidos’un toplumsal yaşamı ve inanç sistemi, aslında Apollon, Asklepios ve Demeter üzerine kuruludur. Sadece kadınlar açısından bakarsak, Knidoslu kadınlar için Demeter asıl tanrıçadır. Kadınlar, sadece kendilerine ait olan *Thesmophoria* şenlikleri sırasında onunla çeşitli konularda dertleşirler. Kadınları koruyan ve onların yaşamlarını düzenleyen Demeter’dir. Günümüze dek gelen bazı gelenekler bile vardır bu inançtan dolayı. *Symposium Knidia* adlı oturumun konuşmacısı Sayın Doç. Dr. Güray Ünver’in aktardığı lanetleme tabletleri aracılığıyla bu konuda geniş bir çerçeve sunulmuş.

Peki, Antik çağda kadınların hayatları nasıldı?

Burada MÖ 8. yüzyıla ait bir kabartma görüyoruz. Kadının önündeki dolu yemek masasından buranın zengin bir ev olduğunu anlıyoruz. Buna rağmen ev sahibi kadının elinde bir iğ var. Kumaş dokumak için ip hazırlıyor. Zengin olmasına rağmen bu işi kendisi yapıyor.

Bu ikonografi antik çağ boyunca devam ediyor. Erken 4. yüzyıla ait bir mezar stelinde de aynı betim gösteriyor. Yanında bir hizmetçi. Kadınların dünyası bu. Böyle sayısız mezar steli ya da başka kabartmalar var.

Görsel 16 Mezar steli, Staatlichen Museen zu Berlin

Örneğin yazar-tarihçi Ksenophon (Xenophon, MÖ yakl. 430-354), *Oikonomikos* eserinde şöyle yazıyor: “Kadın, fiziksel olarak zayıftır; dolayısıyla ağır işler yapamaz, herhangi bir fiziki uğraş onu yorar. Bu yüzden çekingen ve ürkektir. Kadın, evde kalıp ev işleriyle uğraşmalıdır”. Burada “çekingen ve ürkek” sıfatlarının altını çizip Knidos Afroditü’nin öyle olmadığını hatırlatmak isterim.

O halde bu bakış açısına göre dönemin kadını evdeki çocukların eğitimi ve evdeki üretimden sorumluydu. Gıda hazırlama ve yemek yapma, kıyafet üretimi için yün ya da pamuk elde etmek, ip haline getirme, kumaş dokuma, dikiş yapma; evdeki hizmetçi ve kölelerin görev dağılımı ve sorunları giderme gibi işlerin onun sorumluluğundadır. Kadın evin patroniçesidir kısaca.

Ünlü felsefeci Platon da benzer ifadeler kullanıyor. Aristoteles hayvan dünyasından örnekler veriyor, “Erkek hüküm sürmeli ve kadına egemen olmalıdır” diyor.

Bu bağlamda *oikos*, yani ev halkı önemli bir kavram olmuş. Dönem boyunca “aile”, resmen bir kurum olmuştur ve devletin temeli olarak algılanmıştır. Bu yüzden çocuklar da görsellere işlenmiş. Aile statüsü, 5. yüzyılda devlet adamı Perikles tarafından daha da güçlendirilmiş ve böylece Atina aileleri bazı imtiyazlara sahip olmuş. Örneğin sadece Atinalı kadınlar resmi olarak evlenebilirdi, çocukları Atinalı yurttaş olurdu. Ancak Perikles, bu düzenlemeyi bizzat getirmiş olmasına rağmen beraber yaşadığı Miletoslu Aspasia ile yabancı olduğu için evlenememiş, çocukları da Atina vatandaşları olamamışlar.

Görsel 17 Vazo resmi , National Archeological Museum, Atina

Çok sayıda vazo resimlerinde *oikos* hayatı bu şekilde betimlenmiştir. *Gynaikon* (veya *gynaikonitis*), kadınlara ait mekânların bir evin içindeki adıdır. Kadın, ev patroniçesi olarak burada oturur ve çeşitli işlerle uğraşır.

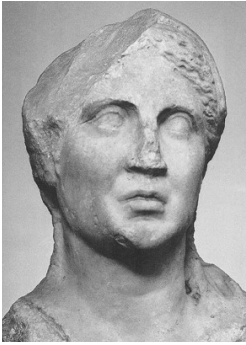
Bir örneğini gördüğümüz pek çok vazo tasvirin-

deki gibi, kadın için hayat bu şekilde geçiyor. Banyolar hazırlanıyor, misafirler geliyor, evlilik hazırlıkları yapılıyor, ev için gerekenler üretiliyor.

Knidos Afroditi'nin günümüze dek gelen etkileri

MÖ 5. ve 4. yüzyıllara kadar kadınların hayatı bu şekilde devam ediyor. Ondan sonra, Hellenistik dönemde *oikos* kavramı önemini yitirmeye başlıyor. Kadınların, az da olsa hakları güçleniyor. Mülk edinme hakkı geliyor. Kadınlar, servet edinebiliyor; genç kızlar eğitim alabiliyor, tiyatro yarışlarına seyirci olarak katılabiliyorlar. Sanatçılar, yaşamın içinden kadınların portre heykellerini yapıyorlar.

Bu heykel Knidos'ta Demeter terasında bulundu. Nikokleia isimli bir rahibeye ait olduğu söyleniyor. Muntazam bir yüz yerine, hafif yaşlılık belirtileri gösteriyor: Göz altı torbaları, ağız etrafında çukurlar, yüz çizgileri... Yani kadınların da varlıkları artık fark edilmiştir.

Görsel 18 Nikokleia, British Museum, Londra

Görsel 19 II. Berenike ve Kleopatra Thea Sikkeleri

Zaman ilerledikçe bu tür heykellerin sayısı artıyor. Tanrı, tanrıça, devlet insanı, kahraman erkek heykellerinin yanı sıra özgüvenli, değerli bir iş yapan, değer kazandıran kadınların da heykellerini görmeye başlıyoruz.

Görsel 20 Kleopatra ve Dioskurides çiftinin heykeli , Delos

Görsel 21 Mezar steli, Centrale Montemartini, Roma

Mesela Mısırlı kraliçeler adına darp edilen bu sikkelere bakalım. Şişman betimlenmişler. Çünkü o dönemin şişmanlığı sembolik bir anlam taşıyor, zenginlik ifade ediyor. Sikkelerin üzerindeki bereket boynuzları da bunu simgeliyor.

Yine Hellenistik dönemin özgüvenli bir başka kadının portre heykeline bakalım. Delos Adası'ndan bu sefer. Heykel çiftinin başları maalesef eksik. Bir villada bulundu bu eserler. Yani bir kadın ve eşi tarafından yaptırılmış. Kadın, kocasının yanında yer alıyor.

Roma döneminde kadınların önemi ve statüsü daha da geliyor. Şu mezar steline bakalım. Yaşlı bir çift. Figür olarak Hellenistik dönemin özelliklerini taşıyor. Yüzlerdeki yaşlılık ayrıntıları da o dönemde tecrübe, bilgelik gibi olumlu özellikleri temsil ediyor.

Bu görsellerden anlaşıldığı üzere Anadolu'daki kadınlar biraz daha özgür hareket edebilmişler. Perge'de bulunan bir portre heykeli buna örnek teşkil etmektedir: Pergeli Plançia Magna. Bu kadın, üç defa Perge antik kentinin şehir

başkanı olmuş (MS 2. yüzyıl başları). Ayrıca Perge'nin en önemli kültü Artemis Pergaia'nın baş rahibesi ve imparator kültü rahibesi olarak görev yapmıştır. Bütün bunlar bir kadın için olağanüstü makamlar. İtalya kökenli eski bir tüccar ailesinin üyesi olan Plancia, kent giriş kapısını yeniden düzenletmiş ve oraya da çok sayıda heykel diktirmiş. Heykelin kaidesindeki yazıtta *patronissa* (patroniçe) olarak adlandırılmıştır.

Geç Antik Dönemde artık kızların spor yapabildiğini de anlıyoruz bu mozaik sayesinde. MS 4. yüzyılda Sicilya'da, Villa Casale'ye ait bu mozaikte, spor yapan ve yarışmaya katılan genç kızlar ve bikini benzeri kıyafetleri dikkat çekici.

Görsel 22 Plancia Magna, Antalya Müzesi

Görsel 23 Bikinili kızlar mozaïği, Villa Casale, Sicilya

Bütün bu örneklere dayanarak Knidos Afrodit'i'nin; kadının, çok küçük adımlarla ilerleyen bağımsızlık mücadelesinin izleri olduğunu söyleyebiliriz. Ancak kadının, hakikaten yüzyıllar süren ev işlerinden kurtulma savaşı daha devam edecek görünüyor.

Praxiteles, Afrodit'i kendi doğasına sahip, bağımsız ve kendine güvenen bir kadın olarak tanımlamış. Önceki dönemlerin aksine kadın vücudunun da çok güzel olduğunu göstermiş. Knidos halkı bunu çok iyi anlamıştır. En azından kadınları... Yine de ilerleyen zamanlarda Knidos'a gelenler, Afrodit'e farklı bir anlam yüklemişler. Bazıları onu seks sembolü olarak görmüş. Roma döneminde Knidos'a gelip giden turistler, stantlarda satılan *pornografik* eşyaları Afrodit'e bağlamış, bunu da yazılı kaynaklarda aktarmışlar. Kazılar sırasında bu tür figürin ve kandiller ortaya çıkmıştır. Ancak bu heykelcikler Afrodit'le değil, doğrudan Di-onysos ile ilgilidir.

Özetle, Praksiteles daha sonra Knidos Afrodit'i'nin yeni bir portresini yaratarak tanrıları insanlaştırmış ve şüphesiz zamanın kadınlarına daha yüksek bir değer vermiştir. Dolayısıyla bu heykel, bir dönüşüm noktası olmuştur.

Not: Bu metin, küçük değişiklikler dışında sözlü sunumun yazılı biçimidir.

Görsel Kaynakçası:

Görsel 1 Colonna Afroditi, Museo Pio-Clementino, Vatikan

Wikipedia Commons. Afrodite Cnidia. [2024] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Afrodite_cnidia.jpg

Görsel 2 *Braschi Afroditi, Glyptothek, Münih*

Wikipedia Commons. Aphrodite Braschi. [2024]. credit:Bibi Saint-Pol https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Aphrodite_Braschi_Glyptothek_Munich_258.jpg

Görsel 3 *Knidos Afroditi sikkesi*

Knidos Kazı ve Araştırmaları Arşivi

Görsel 4 *Arles Afroditi, Musée de Louvre, Paris*

Wikipedia Common. Venus of Arles. [2024]. Credit: Marie-Lan Nguyen https://en.wikipedia.org/wiki/Venus_of_Arles#/media/File:Venus_of_Arles_Louvre_Ma439_n01.jpg

© Musée de Louvre

Görsel 5 Apollon Sauroktonos, Musée de Louvre, Paris

Wikimedia Commons. Apollo Saurocton [2024] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apollo_Saurocton_Louvre.jpg

© Musée de Louvre

Görsel 6 Colonna Afroditi heykelinin başı, Museo Pio-Clementino, Vatikan

Diekenes' Antropology Blog "New anthropometric calculator released"

<https://photos1.blogger.com/blogger/5379/496/1600/knidos.jpg>

Görsel 7 Kroisos heykeli, National Archeological Museum, Atina

Wikimedia Commons. Kouros Anavissos, Credit: Mountain [2024]

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kouros_anavissos.jpg

Görsel 8 Ilisos mezar steli, National Archaeological Museum, Atina

Margariti, Katia. (2016). "On identifying the deceased in two-figured and multi-figured scenes of classical Attic funerary reliefs", *Journal of Greek Archaeology* 1 (2016), 177-192. *Journal of Greek Archaeology*. 1. 177-192. 10.32028/jga.v1i.648.

869. Clairmont 1993, 2.950. Photo Credit: National Archaeological Museum, Athens.

https://www.researchgate.net/figure/Ilissos-stele-Athens-National-Archaeological-Museum-869-Clairmont-1993-2950-Photo_fig1_319939807

© Hellenic Ministry of Culture and Sports/Archaeological Receipts Fund.

Görsel 9 *Venus Genetrix*, Louvre, Paris

Wikimedia Commons. Venus Genetrix. credit: Baldiri [2024]

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Venus_Genetrix_N367.jpg

© Musée de Louvre

Görsel 10 Niobe'nin kızlarından biri, National Museum, Roma
Museum of Classical Archeology veri tabanı, Daughter of Niobe,
n. 560.

©Museum of Classical Archaeology, University of Cambridge

<https://museum.classics.cam.ac.uk/collections/casts/daughter-niobe-0>

Görsel 11 Phidias'ın Afroditi, Parthenon doğu alınlığı, British Museum, Londra

Parthenon heykelleri serisi: En. no: 1816,0610.97

©The Trustees of the British Museum

https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1816-0610-97

Görsel 12 Kıbrıs figürini, Nationalmuseet, Kopenhagen

Eser kimliği :2988, Birim numarası: 3719, Foto: Soren Greve

<https://samlinger.natmus.dk/as/object/2988#AS-50705>

©Nationalmuseet

Görsel 13 İştâr veya Astarte, fildişi kabartması, The Metropolitan Museum, New York

Erişim numarası: 61.197.5, credit: Rogers Fund, 1961

© 2000–2024 The Metropolitan Museum of Art,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/325348>

Görsel 14 Melos Afroditi, Musée de Louvre, Paris

Wikimedia Commons. Aphrodite dite Venus de Milo. credit: Vitol Muratov [2024]

Louvre Müzesi, En. No: 20090412

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aphrodite,_dite_V%C3%A9nus_de_Milo_\(Mus%C3%A9e_du_Louvre\)_20090412_frontal.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aphrodite,_dite_V%C3%A9nus_de_Milo_(Mus%C3%A9e_du_Louvre)_20090412_frontal.jpg)

© Musée de Louvre

Görsel 15 Medici Afroditi, Uffizi Gallerisi, Floransa

Uffizi Gallerisi En. No: 1914.224, credit: Sailko [2024]

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cleomene_di_Apollodoro,_venere_medici,_I_secolo_ac_ca.jpg

© Le Gallerie degli Uffizi

Görsel 16 Mezar steli, Staatlichen Museen zu Berlin

Blümel, C. 1966. *Die klasischen griechischen Skulpturen der Staatlichen Museen zu Berlin*, Berlin 1966, No: 32 Resim 49

Görsel 17 Vazo resmi , National Archeological Museum, Atina

Wikimedia Common, Nama Gyne. Credit: Marsyas [2024]

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NAMA_Gyn%C3%A9c%C3%A9_2.jpg

Görsel 18 Nikokleia, British Museum, Londra

Fotoğraf: Christine Özgan, kişisel arşiv

British Museum, En. no: 1859,1226.25

©The Trustees of the British Museum.

Görsel 19 II. Berenike ve Kleopatra Thea Sikkeleri

II. Berenike Sikkesi

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Berenike_II_coin.jpg

©Classical Numismatic Group, Inc. [2024]

Kleopatra Thea Sikkesi

Rosso, Ana. (2021). Toxicology and snakes in Ptolemaic Egyptian dynasty: the suicide of Cleopatra. *Toxicology Reports*. 8. 10.1016/j.toxrep.2021.03.004.

https://www.researchgate.net/figure/Tetradrachm-of-Cleopatra-Thea-Syrian-coin-126-BC-Ptolemais-Ake_fig10_350195468

Görsel 20 Kleopatra ve Dioskurides çiftinin heykeli , Delos

Simple Wikipedia. House of Cleopatra. Credit: Heiko Gorski , [2024]

https://simple.m.wikipedia.org/wiki/File:Delos_House_of_Cleopatra.jpg

Görsel 21 Mezar steli, Centrale Montemartini, Roma

Wikimedia Commons, Funerary relief representing a married couple.Credit: Carole Raddato [2024]

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Funerary_relief_representing_a_married_couple,_2nd_quarter_of_1st_century_BC,_Centrale_Montemartini,_Rome_\(21942637739\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Funerary_relief_representing_a_married_couple,_2nd_quarter_of_1st_century_BC,_Centrale_Montemartini,_Rome_(21942637739).jpg)

Görsel 22 Plancia Magna, Antalya Müzesi

Wikipedi Common, Statue of Plancia Magna. Credit: Carole Raddato , [2024]

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Statue_of_Plancia_Magna,_a_great_benefactress_of_Perge,_2nd_century_AD,_Antalya_Museum,_Turkey.jpg#/media/File:Statue_of_Plancia_Magna,_a_great_benefactress_of_Perge,_2nd_century_AD,_Antalya_Museum,_Turkey.jpg

Görsel 23 Bikinili kızlar mozaiği, Villa Casale, Sicilya

Villa Romane del Casale Bikini Mosaic. credit: Disdero , [2024]

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Casale_Bikini.jpg